

УДК 347.2/3
DOI <https://doi.org/10.32841/ILA.2020.24.17>

КЕНЕВА О. О.,
студентка III курсу
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА ЖІНОК ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Анотація. Стаття стосується законодавчого регулювання прав жінок у міжнародному праві. У статті розглянуті особливості законодавчого регулювання репродуктивних прав жінок у міжнародному праві, висвітлено основні прогалини законодавства щодо цього питання. Метою є вивчення законодавчого врегулювання репродуктивних прав жінок у міжнародному праві, аналіз особливостей деяких репродуктивних прав. Зазначено, що у міжнародному законодавстві відсутні чіткі формулювання поняття «репродуктивні права», але деякі зарубіжні країни на законодавчому рівні закріпили своє розуміння цих прав. Наголошено, що основоположною в питанні забезпечення репродуктивних прав жінок є Конвенція основоположних прав і свобод людини. Автор особливу увагу приділяє тому, що відсутній єдиний уніфікований документ, що врегульовує репродуктивні права. Обґрунтовано наукові позиції щодо репродуктивних прав. Наголошено, що репродуктивні права є правами новітнього, четвертого покоління прав людини, та є похідними від особистих прав особи. Зауважено, що репродуктивні права людини бувають як природними, так і такими, що здійснюється з використанням допоміжних технологій. Детально проаналізовано практику Європейського суду з прав людини щодо реалізації громадянами репродуктивних прав, а саме в питаннях стерилізації, сурогатного материнства та абортів. Варто зазначити, що зараз є недослідженим реальний стан забезпеченості репродуктивних прав жінок, а судова практика Європейського суду з прав людини щодо реалізації ними цього права досить неоднозначна.

Приділено увагу проблемам дозволу штучного переривання вагітності. Особливо варто відзначити, що на нинішній стадії свого розвитку чинне міжнародне право не містить ні норм, ні принципів, що конкретно стосуються добровільної стерилізації. Автор доходить висновку, що прийняття профільного законодавства є досить важливим і нагальним, тому що воно узагальнить багаторічну роботу багатьох міжнародних організацій і дасть змогу більш якісно захищати свої права жінкам у сфері репродуктивних прав, і важливу роль у цьому відіграє практика Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: репродуктивні права жінок, особистісні права, право на життя, природні репродуктивні права, допоміжні репродуктивні технології, сурогатне материнство, штучне запліднення, стерилізація.

Постановка проблеми. Вважається, що репродуктивні права є так званими новітніми особистими немайновими правами четвертого покоління, які мають тісний зв'язок із невід'ємним правом людини на життя, повагу до її гідності, особисту недоторканність тощо. У зв'язку з відсутністю спеціального законодавства, яке б детально урегулювало питання репродуктивних прав жінок, нині є безліч можливостей для порушення репродуктивних прав жінок.

Стан дослідження проблеми. Вивченням цієї проблематики певною мірою займалися такі дослідники, як: А. Дутко, Р. Заболотна, Т. Кириченко, Н. Старікова, А. Головащук, Я. Драгонець, О. Шишка та інші.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена ця стаття. Незважаючи на активне обговорення в засобах масової інформації проблем щодо реалізації репродуктивних прав жінок, це питання залишається фактично неврегульованим на законодавчому рівні та практично недослідженим у наукових колах. Зокрема, сьогодні є недослідженим реальний стан забезпеченості репродуктивних прав жінок, а судова практика Європейського суду з прав людини щодо реалізації ними цього права досить неоднозначна.

Метою статті є вивчення законодавчого врегулювання репродуктивних прав жінок у міжнародному праві, аналіз особливостей деяких репродуктивних прав, які здійснюються за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, з акцентом на проблемні питання, пов'язані зі стерилізацією, дослідження практики ЄСПЛ з окресленого питання.

Виклад основного матеріалу. Т. Кириченко, Н. Старікова доречно зауважують, що репродуктивні права людини бувають як природними, так і такими, що здійснюються з використанням допоміжних технологій. Останні, на думку автора, потребують підвищеного законодавчого врегулювання [9, с. 98]. Саме тому метою цього дослідження є аналіз особливостей деяких репродуктивних прав, які здійснюються за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, акцентуючи увагу на проблемних питаннях, пов'язаних із сурогатним материнством.

До слова, науковці майже одностайні в тому, що репродуктивні права слід відносити до прав новітнього, четвертого покоління прав людини, які є похідними від особистих прав та за своїм змістом є так званими «особистісними» правами особи [9, с. 96], оскільки сфера репродуктивної діяльності людини стосується її приватного життя, невтручання в яке гарантується Конституцією України, нормами міжнародно-правових актів [2, с. 83].

Вперше поняття репродуктивних прав було закріплено в п. 7.2. Програми дій Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку (Каїр, 5–13 вересня 1994 року), але це поняття було висвітлено в контексті репродуктивного здоров'я та звучало таким чином: «Стан повного фізичного, розумового і соціального благополуччя, а не просто відсутність хвороб або недуг у всіх питаннях, що стосуються репродуктивної системи, її функцій

і процесів. Тому репродуктивне здоров'я має на увазі, що у людей є можливість відтворювати себе і що вони вільні ухвалювати рішення про те, робити це чи ні, коли робити і як часто. Остання умова має на увазі право чоловіків і жінок бути поінформованими і мати доступ до безпечних, ефективних, доступних і прийнятних методів планування сім'ї» [3]. Подальший розвиток визначення отримало у п. 95 Платформи дій (Platform of Action), що була затверджена за результатами Четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок (Пекін, 4–15 вересня 1995 року) [14].

У цьому акті зафіксовано, що репродуктивні права гуртуються на визнанні основного права:

а) усіх подружніх пар та окремих осіб вільно приймати відповідальне рішення щодо кількості своїх дітей, інтервалів між їх народженням та часом їх народження;

б) на необхідні для цього інформацію і засоби;

в) на досягнення максимально високого рівня сексуального і репродуктивного здоров'я, включаючи право приймати рішення з питань, що стосуються репродуктивної поведінки в умовах відсутності дискримінації, примушення та насильства.

На жаль, нині у міжнародному законодавстві відсутні чіткі формулювання поняття «репродуктивні права», але деякі зарубіжні країни на законодавчому рівні закріпили своє розуміння цих прав.

Наприклад, у ст. 1 Закону Киргизької Республіки «Про репродуктивні права громадян та гарантії їх реалізації» визначено, що під репродуктивними правами слід розуміти права громадян на відтворення нащадків, охорону репродуктивного здоров'я та вільне прийняття рішень щодо народження або відмови від народження дітей у шлюбі чи поза ним, методів зачаття й народження дітей, а також на медико-соціальну, інформаційну та консультативну допомогу в цій сфері [13].

Такі ж визначення репродуктивних прав є в законодавстві республік Молдова, Вірменія, Казахстан, Таджикистан, інших держав.

У статті 1 Проекту Закону України «Про репродуктивні права та гарантії їх здійснення» [12] була спроба визначити репродуктивні права як передбачені законом права людини на здійснення та охорону її репродуктивного здоров'я і вільне прийняття рішень про народження чи відмови від народження дитини в шлюбі чи поза ним, а також на медико-соціальну, інформаційну і консультативну допомогу в цій сфері. Однак цей законопроект так і не вдалося втілити в життя.

Європейська судова практика під репродуктивними правами розуміє право особи жіночої та чоловічої статі мати генетично рідну дитину, а для особи жіночої статі – також право самостійно виносити дитину (право завагітніти і бути вагітною) та право на фізіологічні пологи [2, с. 84]. Однак це визначення є надто вузьким і не містить, наприклад, право на використання допоміжних репродуктивних технологій (сурогатне материнство, штучне запліднення тощо).

На науковому рівні немає одностайної думки щодо вказаного терміна. Ґрунтовним, як на мене, є визначення, яке надають А.О. Дутко, Р.М. Заболотна. Під репродуктивними правами дослідники пропонують розуміти гарантовані, заохочувані державою можливості осіб щодо охорони їхнього репродуктивного здоров'я, вільного прийняття і реалізації фізичними особами рішення про зачаття дитини, про народження або відмову від народження дітей у шлюбі або поза ним, методів зачаття і народження дітей, в тому числі й за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, кількості дітей, часу і місця народження, інтервалів між їх народженнями, необхідних для збереження здоров'я матері і дитини, а також щодо медико-соціальної, інформаційної та консультативної допомоги в цій сфері [2, с. 86].

Автори доречно зауважують, що правове розуміння зазначених прав необхідно розглядати у трьох напрямках: 1) як особливий відокремлений вид особистих немайнових прав; 2) як складник права на охорону здоров'я; 3) як складник права на життя [2, с. 85].

Основоположною в питанні забезпечення репродуктивних прав жінок є стаття Конвенція основоположних прав і свобод людини [7], а саме ст. 2, яка визначає, що право кожного на життя охороняється законом. Ніхто не може бути умисно позбавлений життя інакше, ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. Важливою є стаття 8, положення якої визначають, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Також важливим нормативно-правовим актом у питанні забезпечення репродуктивних прав жінок є Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я 1948 року, бо саме він став відправною точкою для більшості нормативних положень про право на здоров'я. У преамбулі цього Статуту зазначено, що здоров'я є станом повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутності хвороб і фізичних дефектів. Мати найвищий досяжний рівень здоров'я є одним з основних прав кожної людини незалежно від раси, релігії, політичних переконань, економічного чи соціального положення.

Нині в міжнародному праві немає єдиного правового акта, який регулював би суспільні відносини в галузі використання штучного запліднення.

Стрімкий розвиток науки і сучасних технологій привів до необхідності закріплення репродуктивних прав у спеціалізованих міжнародних актах. Так, 21 жовтня 2005 р. була прийнята Загальна декларація про біое-

тику та права людини. Це перша сучасна декларація на рівні ООН, яка зачіпає етичні питання, що стосуються медицини, наук про життя і пов'язаних із ними технологій стосовно людини, з урахуванням їх соціальних, правових та екологічних аспектів [5].

У межах Ради Європи питання штучного запліднення закріплюються також директивами на основі резолюцій Парламентської асамблеї Ради Європи А2 327/88 і А2 372/88 від 16 березня 1969 року і рішень Комісії з прав людини 6574/71 і 7654/76. Ці рішення закріплюють, що на ембріон і зародок людини за всіх обставин поширюється вимога поваги людської гідності.

У 1986 році була прийнята рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи щодо використання ембріонів і плодів людини в цілях діагностики, терапії, наукових досліджень, промислового використання та торгівлі. Рекомендація має на меті встановлення етичних і соціальних принципів, яких необхідно дотримуватися під час наукових і медичних досліджень. У зазначеній рекомендації особливо підкреслюється, що вкрай необхідно визначити ступінь втручання в розвиток людського життя від моменту запліднення, дозволений законом.

Парламентська асамблея Ради Європи в 1997 році прийняла Конвенцію про захист прав і гідності людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини, Конвенцію про права людини та біомедицину і низку інших актів, що регулюють окремі аспекти репродуктивних прав. І нині це єдиний акт, що має обов'язкову силу для країн-учасниць цієї конвенції.

Неможливо оминати питання сурогатного материнства в контексті репродуктивних прав жінки. На загальноєвропейському рівні 19 листопада 1996 року Комітет Міністрів Ради Європи прийняв Конвенцію про права людини та біомедицину [6, с. 23].

Конвенція є першим обов'язковим юридичним документом у сфері охорони здоров'я, який став на захист людини від можливих зловживань, пов'язаних із використанням нових біологічних і медичних методів і процедур. Методи штучного запліднення в міжнародному праві регулюються також декількома директивами, які закріплені у рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи, резолюціями, прийнятими 16 березня 1969 р. Європейським Парламентом, тощо. Найскладнішим у процесі законодавчого закріплення стало регулювання такого методу штучного запліднення, як сурогатне материнство. Оскільки застосування цього методу постійно зростає, то відповідно збільшується необхідність серйозного правового підходу до цього питання. Адже йдеться не про покупку автомобіля чи житла, а про життя довгоочікуваної дитини. Саме тому сурогатне материнство не повинно стати джерелом шахрайства чи матеріального збагачення, торгівлею дітьми [10, с. 19]

Європейським судом також сформована певна судова практика, яка тим чи іншим чином стосується питань, пов'язаних із сурогатним материнством. Зокрема, у рішеннях від 26 червня 2014 року у справі «Меннессон

проти Франції» (скарга № 65192/11) та у справі «Лабассе проти Франції» (скарга № 65941/11) Європейський суд із прав людини конкретно визначив, що кожна країна має право заборонити сурогатне материнство на її території. Однак суд також визнав, що заборона сурогатного материнства не може негативно впливати на дітей, народжених у такий спосіб за кордоном. У цьому контексті суд висловив позицію, що країни, де сурогатне материнство заборонене, повинні визнати родинний зв'язок між дітьми, народженими від сурогатної матері за кордоном, та їхніми біологічними батьками, інакше буде мати місце порушення прав дітей на повагу до приватного та сімейного життя, гарантованих ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [11].

Стамбульська конвенція, перший юридично обов'язковий документ в Європі у сфері насильства щодо жінок і насильства в сім'ї, забороняє примусову стерилізацію і примусові аборти. У ст. 39 Стамбульської конвенції зазначено, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення криміналізації таких навмисних дій, як: виконання абортів жінці без її попередньої і усвідомленої згоди; виконання операції, метою або результатом якої є припинення здатності жінки до природного відтворення, без її попередньої і усвідомленої згоди або розуміння процедури [8].

Як і деякі інші репродуктивні права людини, право на припинення життя власної дитини не може викликати однозначного ставлення. Згідно з Декларацією щодо медичного абортів, прийнятою в Осло, перший етичний принцип, що висувається лікарів, вимагає поважати людське життя з самого його початку [1].

Практика Європейського суду з прав людини свідчить про його обережність в оцінці законодавчих актів про аборти. Згідно зі ст. 2 Європейської конвенції про права людини право на життя поширюється на ненароджених дітей. Провідним у законодавстві є не право на життя, а право на повагу до приватного життя (ст. 8), що залишає певну свободу вибору матері.

Таким чином, держава наділена автономією щодо дозволу на проведення абортів, визначення строків вагітності, під час яких можливе проведення таких абортів, однак кожна з держав зобов'язана гарантувати жінці право на законний аборт, враховуючи той факт, що вагітність потенційно може становити небезпеку для здоров'я та життя жінки. Встановлення повної заборони на проведення абортів може порушувати право на життя, яке гарантоване ст. 2 ЄКПЛ, а також право на повагу до приватного та сімейного життя, гарантоване ст. 8 ЄКПЛ.

Так, у справі «Тисьонц проти Польщі» ЄСПЛ також наголошує на важливості процесуальних гарантій у ситуаціях, коли жінка мала об'єктивні підстави боятися, що вагітність та пологи матимуть негативний вплив на її здоров'я, зазначивши, що незабезпечення таких гарантій порушуватиме у тому числі ст. 8 ЄКПЛ. Відповідно, у вищезгаданій справі Суд встановив

відсутність у законодавстві Польщі ефективних процедурних механізмів, які б могли визначити, чи наявні законні підстави для проведення аборту з причин загрози життю матері, яку може спричинити вагітність, порушуючи таким чином ст. 8 [4].

Особливу увагу вважаю за необхідне приділити питанню стерилізації. Показовою є справа ЄСПЛ «Ксома проти Румунії» [11], в ній заявниця скаржилася, що в результаті медичної помилки вона втратила можливість виношувати дитину. На шістнадцятому тижні вагітності у плоду діагностували гідроцефалію, тому було вирішено припинити вагітність. Після ускладнень під час лікування після аборту лікар змушений був видалити матку та яєчники, щоб урятувати життя заявниці. Вона стверджувала, що помилки під час її лікування поставили під загрозу її життя та зробили її бездітною. Далі вона далі скаржилася на те, що за відсутності достатнього розслідування відповідальність лікаря не була визнана.

Суд вирішив, що відбулося порушення статті 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя) Конвенції. Суд постановив, що відбулося порушення права заявниці на приватне життя, не включаючи заявницю у вибір медичного лікування та не інформуючи її про можливий ризик медичної процедури.

Якщо ж про примусову стерилізацію чинні міжнародні нормативно-правові акти мають згадку, то на нинішній стадії свого розвитку чинне міжнародне право не містить ні норм, ні принципів, що конкретно стосуються добровільної стерилізації. Основоположні тексти з прав людини забороняють державам, групам людей або окремим особам «здійснювати діяльність або здійснювати акти, спрямовані на ліквідацію визнаних прав і свобод», до яких відноситься і право на дітонародження. Але залишається відкритим питання про те, чи є право вільного і неусвідомленого дітонародження одночасно і правом на відмову з самого початку або згодом від дітонародження. І зокрема, в тому разі, коли мета могла би бути досягнута через усунення (в даний час необоротне) об'єкта, визнаного юридично носієм того ж права.

Питання, зрозуміло, буде ставитися зовсім інакше, якщо добровільна стерилізація становить небезпеку для здоров'я індивіда, зокрема через вік пацієнтки або, навпаки, якщо пацієнтка через стан здоров'я не може приймати контрацептивні препарати і будь-яка нова вагітність, зважаючи на вік пацієнтки, створює загрозу здоров'ю. На перше місце має виходити вимога захисту здоров'я хоча б через охорону інтересів вже народжених дітей.

Необхідність попередньої свідомої згоди пацієнтки не підлягає обговоренню. Слід підкреслити, що стаття 23 (4) Пакту про громадянські і політичні права передбачає паритет прав і відповідальності подружжя в питаннях шлюбу. І хоча ЄСПЛ у справі «Патон проти Сполученого Королівства» вирішив, що «потенційний чоловік-батько не має права вимагати обов'язкової консультації з ним або звертатися до суду у зв'язку з наміром

його дружини зробити аборт, оскільки саме жінка є головною зацікавленою особою у продовженні або переривання вагітності» [11], проте згоду чоловіка на стерилізацію хірургічним шляхом має на її запит, зокрема, коли йдеться про стерилізацію через остаточну резекцію маткових труб.

Висновки. Аналізуючи закріплення репродуктивних прав людини у країнах Європи, можемо зробити висновок, що нині воно містить у собі безліч прогалин, що в деяких випадках призводить до порушень прав людини і громадянина. Подолання цих прогалин є питанням нагальним, бо прийняття профільного законодавства узагальнить багаторічну роботу багатьох міжнародних організацій і дасть змогу більш якісно захищати свої права жінкам у сфері репродуктивних прав, і важливу роль у ньому відіграє практика Європейського суду з прав людини.

Література:

1. Декларація, прийнята в Осло, щодо медичного абортів від 01.08.1970 № 990_009. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_009#Text (дата звернення: 20.11.2020 року)
2. Дутко А.О. Репродуктивні права фізичної особи: сутність, поняття та класифікація. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична.* 2016. Вип. 3. С. 82-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2016_3_11 (дата звернення: 20.11.2020 року)
3. Доповідь Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку (Каїр, 5-13 вересня 1994 року). Нью-Йорк. 1995 р. 189 с. (Видання Організації Об'єднаних Націй).
4. ЄСПЛ, «Р.Р. проти Польщі». (Заява № 27617/04) Страсбург, 26 травня 2011. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145424> (дата звернення: 20.11.2020 року)
5. Загальна декларація про біоетику та права людини 19.10.2005 р. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bioethics_and_hr.shtml. (дата звернення: 20.11.2020 року)
6. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину. Ов'єдо, 4 квітня 1997 року. Збірка договорів Ради Європи Парламентське видавництво/ 2000. № 5. С. 23.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод {Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97} Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.11.2020 року)
8. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. Київ, К. І.С., 2014 р.
9. Кириченко Т. Репродуктивні права як предмет цивільно-правового регулювання. *Історико-правовий часопис.* 2015. № 1. С. 95-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2015_1_22 (дата звернення: 20.11.2020 року)
10. Наукові публікації адвокатів колегії. *Юридичні та практичні аспекти сурогатного материнства.* *Юридичний світ.* 2004. № 8-9.
11. Практика ЄСПЛ. Український аспект. URL: <https://www.echr.com.ua/publication/reproduktivni-prava/> (дата звернення: 20.11.2020 року)

12. Проект Закону про репродуктивні права та гарантії їх здійснення від 10.02.2004 № 5105. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5105&skl=5 (дата звернення: 20.11.2020 року)
13. Про репродуктивні права громадян та гарантії їх реалізації: Закон Киргизької республіки від 04.07.2015 р № 148 URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/gu-ru/111191> (дата звернення: 20.11.2020 року)
14. Четверта Всесвітня конференція зі становища жінок (Пекін, 4-15 вересня 1995 г.) URL: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20R.pdf> (дата звернення: 20.11.2020 року)

Keneva O. Women's reproductive rights and their legislative regulation in international law

Summary. This article deals with the legislative regulation of women's rights in international law. The article considers the peculiarities of the legislative regulation of women's reproductive rights in international law, highlights the main gaps in the legislation on this issue. The aim is to study the legislative regulation of women's reproductive rights in international law, to analyze the features of some reproductive rights. It is noted that there is no clear wording of the concept of "reproductive rights" in international law, but some foreign countries have consolidated their understanding of these rights at the legislative level. It is emphasized that the Convention on Fundamental Rights and Freedoms is fundamental in ensuring women's reproductive rights. The author pays special attention to the fact that there is no single unified document regulating reproductive rights. Scientific positions on reproductive rights are substantiated. It is emphasized that reproductive rights are the rights of the latest, fourth generation of human rights, and are derived from personal rights. It is noted that human reproductive rights are both natural and those that are carried out with the use of assistive technologies. The case law of the European Court of Human Rights on the exercise of reproductive rights by citizens, namely on the sterilization of surrogacy and abortion, is analyzed in detail. It should be noted that the real state of women's reproductive rights is currently unexplored, as well as the case law of the European Court of Human Rights on the exercise of this right by them is quite ambiguous.

Attention is paid to the problems of resolving abortion. It is especially worth noting that the article states that at the current stage of its development, the current international law does not contain any norms or principles, specifically related to voluntary sterilization. The author concludes that the adoption of relevant legislation is very important and urgent, because it will summarize the long-term work of many international organizations and allow better protection of women's rights in the field of reproductive rights and the role of the European Court of Human Rights.

Key words: women's reproductive rights, personal rights, right to life, natural reproductive rights, assisted reproductive technologies, surrogacy, artificial insemination, sterilization.